

Mänsklig utarmning

Ojämligheten har ökat snabbt i Sverige. På några decennier har det blivit likt andra länder, skriver regeringens långtidsutredare. Tjänstemannalönerna ökar mer, både absolut och i procent, än arbetarlönerna, skriver LO. Om fattigdom, hunger och sjukdomar minskat något växer istället en ny ojämlikhetsgeneration upp, säger FN:s årliga mänskliga utvecklingsrapport. Båda ojämlikhetsrapporterna granskar ingående den ojämna utvecklingen i Sverige och i världen. FN-bokens jämlikhetsåtgärder är sjukvård och utbildning samt styrd marknad och internationell förmögenhetskontroll.

Den svenska Långtidsutredningen berättar att det är vinster av kapital som förklarar den galopperande ojämlikhetsutvecklingen. Dessutom har de som tjänar mest mycket störst inkomstökning. Utvecklingen med allt fler fåmansföretag har bidragit genom (3:12-) regler som tillåter dessa att ta ut inkomsten med den lägre bolagsskatten. Låga löner utvecklas dessutom långsamt. Gapet mellan storstad och landsbygd ökar också. Analyser säger att ojämlikheten kommer öka framöver.

Lönegapet är lika stort mellan tjänstemän och arbetare idag som det var på 1930-talet. Skillnaden är idag 50%. Reallönerna ökade med 35 resp. 30% tiden 2000-2018. Skillnaden mellan män och kvinnors lön var 15-20%, men den minskar. Födda utanför Sverige har något lägre lön; det skiljer 8% för arbetare

och 3% för tjänstemän. Mindre skillnad för tjänstemän tolkas som att de har utbildning i bagaget. Finans- och försäkringstjänstemän är gruppen med högst lön.

Visserligen är det många som undkommit extrem fattigdom, men FN-rapporten noterar att det är ännu fler som inte har möjlighet att ta sig ur den. Rapporten från FN:s utvecklingsprogram UNDP har ambitionen att gå bakom den formella statistiken. Den omfångsrika rapporten (det är ju en tjock bok) vill beskriva folks utsatthet genom att bredda perspektiven.

Långtidsutredningen diskuterar förhållanden mellan ekonomisk utveckling, uttryckt som tillväxt, och ojämlikhetsutvecklingen. Det här fastnar gärna i det teoretiska resonemanget om att stor ojämlikhet i sig skulle vara en individuell drivkraft som kan leda till mer generell tillväxt. Det finns dock många verkliga exempel som ifrågasätter detta.

Både svenska Långtidsutredningen och FN-rapporten fokuserar denna gång på ojämlikheten och hur den kan komma att utvecklas och påverka världen framöver. Den svenska utredningen har horisonten 2035. UNDP ska bevaka människornas utveckling i relation till FN:s globala hållbarhetsmål.

UNDP-analysen behandlar utvecklingsuppgifterna i två nivåer. Grundläggande är bl.a. spädbarnsöverlevnad och grundutbildning. I en annan nivå sätter man kvalitativ hälsovård åt alla och högre utbildning. Den säger att ekonomisk tillväxt inte hjälper,

däremot bättre produktivitet för det hänger gärna samman med mindre lönekoncentration hos högavlönade. Åtgärder föreslås inom marknaden och utanför marknaden, mest med tanke på utvecklingsländer.

Kvalitativt livslångt lärande för alla. Rapporten varnar för risker med ojämlika privata utbildningslösningar och pekar på vikten av jämlikhet mellan könen.

Skattefinansierade program tenderar ha en relativt utjämnande effekt. Dock tycker man att bara de allra rikaste ska förmögenhetsbeskattas. Klimatkrisen drabbar ojämlikt och kräver motåtgärder från alla samhällsorgan. Begränsad finansiering som inte skapar ytterligare ojämlikhet. Marknaden bör styras så att bolag inte får för stor makt som drabbar jämlikheten. Men bekymret är stora bolags och enskildas utnyttjande av global ojäm utveckling. Det sätter hopp till internationellt skattesamarbete. Försvagade eller frånvarande fackföreningar är en negativ faktor. I vissa fall kan därför minimilön motverka ojämlikheten.

UNDP-boken tycks därmed landa i mindre precisa förslag för mindre ojämlikhet. Lite omvänt är det en del av sånt som ledde oss hit och som gett oss ojämlikheten. Det är ändå en klar markering om att marknaden inte kan släppas lös som nu och om gemensamma samhällliga satsningar. UNDP har förstås begränsade medel att påverkar.

Två stora utredningar på kort tid som behandlar ojämlikhet, alltså. Ett tecken i tiden, samtidigt som franska Macron lägger ner institutet som bevakar fattigdomsfrågor, ONPES?

DN:s ledarredaktion hade problem med hur FN-rapporten tagits emot (15 dec 2019). I denna renaste primitiva nyliberala form kritiserade de omdömen i pressen rapporten fått. Alla kritiserar som tendensiöst som beskrivit rapporten i samma ordalag som författarna och FN-organet självt skrivit.

Däremot menar DN-ledaren att man ska lyssna på Timbro-folkets glättiga tolkning av rapporten, enligt deras gamla traditionen att blåsa upp de få positiva utvecklingstendenserna. De är ju mest nöjda; enda felet enligt dom är att det är för lite marknad och att den bara lider av "imperfektioner". De menar att samhället "i grunden fungerar ganska bra". Och finns nån ojämlikhet – som FN-rapport fokuserar – så kan det problemet lösas med mer lössläppt marknad. Fast ledarskribenten anger inget preciserat recept på vilka "politiska justeringar" som bör göras. Detta läger är märkligt okänsliga för de problem som vi brottas med och saknar tydligen diskussion om samhällliga reformer. Det kan jämföras med taktiken från Magnus Henrekson i näringslivsorganisationens ekonomipanel (IFN) som uttryckte bekymmer med ökande klyftor.

Källor

Regeringskansliet, Finansdepartementet, *Långtidsutredningen 2019*, SOU 2019:65. [LÄNK](#)

LO, *Lönerapport 2019*. [LÄNK](#)

UNDP, *Human Development Report, Beyond income, beyond averages, beyond today: Inequalities in human development in the 21st century*, december 2019. [LÄNK](#)